

OSMANLI ARAŐTIRMALARI
XV

NeŒir Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER - A. Atilla ŒENTÜRK

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XV

İstanbul - 1995

durumdur. Devlet açısından hiç de onurlu olmayan bu dönem II. Abdülhamit devrine kadar devam etmiştir. Zamanın reformları planlı ve programlı olmamış, pratik ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. Dolayısıyla yenilikleri gerçekleştiren Tanzimât bürokratları üç şeyden mahrumiyetin sıkıntısını şiddetle hissetmişlerdir. Bunlar bilgili ve yetişmiş insan, para ve zamandır. Devrin reform hareketlerinde Hâriciye Nezâreti ve Meclis-i Vâlâ aktif rol oynamışlardır. Yeniliklerin hemen hepsi bu iki müessese tarafından planlanmış ve denetlenmiştir.

Son dönem tarihimizin oldukça karışık ve karmaşık bir kesitini ele alarak inceleyen Ali Akyıldız, eseriyle günümüz devletinin önemli problemlerine de ışık tutacak bir çalışma ortaya koymuştur. Eser gerek muhtevâsı gerekse metodu itibariyle büyük emek mahsûlü olup, dönem mütehassıslarının ve tarih öğreticilerinin el kitabı olabilecek niteliktedir.

Ali Galip BALTAOĞLU

Elizabeth Zachariadou (Ed.), *The Ottoman Emirate 1300-1389*, (Osmanlı Beyliği), Rethymnon: Crete University Press, 1993, 243 sayfa.

Elizbeth Zachariadou'nun editörlüğünü yaptığı kitap, Osmanlı tarihi üzerine yaptıkları çalışmalarla tanınmış kişilerin 11-13 Ocak 1991'de Girit adasında tertiplenen sempozyuma sundukları bildirileri içeriyor. Kısa bir önsözden sonra bildiriler şöyle sıralanıyor:

Michel Balivet, "Culture ouverte et échanges inter-religieux dans les villes du XIVe siècle" [14. Yüzyıl Osmanlı Kentlerinde Dinlerarası İlişkiler ve Açık Kültür], 1-6 s. ; Irène Beldiceanu-Steinherr, "La population non-musulmane de Bithynie (deuxième du XIVes. - première moitié du XVes)", [Bitinya'daki Gayri Müslim Nüfus (XIV.yüzyılın ikinci XV.yüzyılın ilk yarısı)], 7-22 s. ; Vassilis Demetriades, "Some Thoughts on the Origins of the Devşirme", [Devşirmenin Kökenleri Hakkında Bazı Düşünceler], 23-34 s. ; Feridun Emecen, "Ottoman Policy of Conquest of the Turcoman Principalities of Western Anatolia with Special Reference to Saruhan Beyliği", [Saruhan Beyliği Ön Planda Olmak Üzere Osmanlıların Batı Anadolu Türkmen Beyliklerini Fethetme Politikası], 35-40 s. ; Aldo Gallotta, "Il «mito oguzo» e le origine dello stato ottomano: Una riconsiderazione", ["Oğuz Efsanesi" ve Osmanlı Devletinin Kökeni: Bir Değerlendirme], 41-60 s.; György Hazai, "La place du XIVe siècle dans l'évolution de la langue turque", [Türk Dilinin Gelişiminde XIV.Yüzyılın Yeri], 61-66 s. ; Colin Imber, "The Legend of Osman Gazi", [Osman Gazi Efsanesi], 67-76 s. ; Halil İnalçık, "Osman Ghazi's Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus", [Osman Gazi'nin İznik Kuşatması ve Bapheus Muharebesi], 77-100 s. ; Jacques Lefort, "Tablea de la Bithynie au XIIIe siècle", [13.Yüzyılda Bitinya'nın Görünümü], 101-118 s. ; Anthony Luttrell, "Latin Responses to Ottoman Expansion before 1389", [1389 öncesi Osmanlı Yayılmasına Latin

Direnişi], 119-134 s. ; Irène Mèlikoff, "L'origine sociale des premiers Ottomans", [İlk Osmanlıların Toplumsal Kökeni], 135-144 s. ; Ahmet Yaşar Ocak, "Les milieux sofas dans les territoires du beylicat ottoman et le problème des 'Abdalan-i Rum' (1300-1389)", [Osmanlı Beyliği Topraklarında Sufi Çevreler ve Abdalan-ı Rûm Sorunu (1300-1389)], 145-158 s. ; Nicolas Oikonomides, "The Turks in Europe (1305-13) and the Serbs in Asia Minor (1313)", [Avrupa'da Türkler (1305-13) ve Anadolu'da Sırpalar (1313)], 159-168 s. ; Stephen W. Reinert, "From Nis to Kosovo Polje: Reflections on Murâd I's Final Years", [Niş'ten Kosova'ya: I.Murat'ın Son Yılları Üzerine Yansımalar], 169-212 s. ; Speros Vryonis Jr., "The Muslim Family in 13th-14th Century Anatolia as Reflected in the Writings of the Mawlawi Dervish Eflaki", [Mevlevi Derviş Eflaki'nin Yazdıklarında Yansıdığı Şekli ile 13-14. Yüzyıl Anadolu'sunda Müslüman Aile], 213-224 s. ; Elizabeth A. Zachariadou, "The Emirate of Karasi and that of the Ottomans: Two Rival States", [Karasi ve Osmanlı Beyliği: İki Rakip Devlet], 225-236 s. ; Konstantin Zhukov, "Ottoman, Karasid and Sarukhanid Coinages and the Problem of Currency Community in Turkish Western Anatolia ('40s-'80s of the 14th Century)", [Osmanlı, Karasi ve Saruhanlı sikkeleri ve Türk Batı Anadolu'sunda Para Kullanan Toplum Sorunu (14. yüzyılın 40 ve 80'li Yılları)], 237-242 s.

Yazdığı önsözde Zachariadou, sempozyumun yapılma amacını kısaca şöyle açıklar; "Osmanlı Beyliğinden İmparatorluğa dönüşüm ve bunun Batı Hristiyanlığı üzerinde oluşturduğu baskı çeşitli yönleri olan bir olaydır. Bu konuda Wittek ve Köprülü'nün 30'lu yıllarda ileri sürdükleri teorilerin yeterince güçlü olmadıkları kanıtlanmıştır. Buna ek olarak yakın dönemde, kuruluşta dervişlerin oynadığı rol ve sikkelerin sağladığı Beyliklerle ilgili yeni bilgiler nedeniyle Osmanlı Beyliği tarihinin yeniden incelenmesi değerlendirilmesi gerekir".

Zachariadou'ya göre yayınlanan bildiriler üç ana grupta toplanmaktadır: Birinci bölümde yer alanlar doğrudan Osmanlı Beyliği merkezli olanlardır. Bunlardan Steinherr ve Lefort'un çalışmaları "Osmanlı İmparatorluğunun beşiği", "Bitinya hakkındadır. İnalçık Osman Bey'in seferleri ile ilgilenirken Imber ilk Üç Osmanlı Sultanı hakkında varolan sorunlar üzerinde durmuştur. Galotto'nun sunduğu bildirinin ana konusu Oğuz destanıdır. Kunt ise erken dönem Osmanlıları hakkında bir çalışma yapmıştır. Osmanlılar ve diğer Türk beylikleri arasındaki karşılaştırmalar Baykara, Emecen ve Zachariadou'nun çalışmalarına konu olmuştur. İpşirli, Balivet, Melikoff ve Ocak'ın çalışmaları ise kültürel, dinsel ve bilimsel hayat üzerinedir.

Bildiriler alfabetik sıraya göre basılmış. Ancak Zachariadou'nun önsözünde anılan ve sempozyumda sunuldukları anlaşılan Tuncer Baykara, James Reid, Mehmet İpşirli ve James Hovary'nin çalışmaları kitapta yer almıyor.

"14. Yüzyıl Osmanlı kentlerinde Dinlerarası İlişkiler ve Açık Kültür" isimli çalışmalarında Michel Balivet, Osmanlı Beylik'ten İmparatorluğa geçiş sürecinde Yunanlılarla özellikle entellektüel ve dini alanlarda çatışmacı olmayan ilişkilerin varlığına dikkat eder.

Beldiceanu Bitinya üzerine yaptığı çalışmada, bu bölgenin erken Osmanlı döneminde düşük yoğunluklu bir gayri müslim nüfusa sahip olduğunu ve bunun 16. yüzyılın sonuna kadar özellikle kentlerde giderek azaldığını belirtir. Bu azalma kırsal alanda yavaş olmuştur. Bediceanu çalışmasında ayrıca Osmanlı vergi sisteminin bazı açılardan Bizans'a dayandığına değinir.

Demetriades'in bildiri konusu Devşirmeler'dir. Yazar bu konunun aslında oldukça iyi bilindiğini, kendisinin de yeni şeyler söylemeye çalışmayacağını belirttiikten sonra Selanik sicillerinde bulunan 1770 tarihli bir fermanın kaynakların daha farklı yorumlanmasını sağlayabileceğini söyler.

Saruhan Beyliği üzerine yaptığı çalışmada Feridun M. Emecen, erken dönem Osmanlı kaynaklarına dayanarak Osmanlı Beyliğinin diğer Anadolu beyliklerini ele geçirmek için meşru temeller, oluşturma konusunda özenli davrandıklarını belirtti.

Aldo Gallotta'nın Oğuz efsanesini Osmanlı devleti açısından yeniden incelediği İtalyanca çalışmayı, Hazai'nin Türk dilinin gelişiminde 14. yüzyılın dönüm noktası olduğunu ileri sürdüğü araştırması izler.

Colin Imber Osman Gazi üzerine bildirisinde, erken dönem Osmanlı kaynaklarındaki sorunlar nedeni ile Osmanlıların kökenine dair teorilerin savunulacak yönü olmadığını ileri sürer. O'na göre Osmanlıların erken dönemi bir boşluktur. Bu boşluğu doldurmaya çalışmak ise yeni hikâyelerin yaratılması anlamına gelecektir.

İznik kuşatması ve Bapheus muharebesi hakkında bildiri sunan İnalçık genel bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra, Pachymeres ve Osmanlı kaynaklarının sunduğu bilgileri eleştirel bir yaklaşımla kullanır. Bunu yaparken İnalçık'ın özgün metinlerden alıntılar yaparak söylediklerini desteklediğini görmekteyiz. İnalçık'a göre İznik Kuşatması ve Bapheus muharebesi sayesinde gelen ün, Osmanlı Beyliğinin diğer beylikler arasında kendi meşru bir zemin oluşturmasında oldukça önemli bir yere sahiptir.

Jacques Lefort 13. yüzyıl Bitinya'sı üzerinde durduğu bildirisinde, bu bölge hakkındaki Bizans belgelerinin getirdiği sınırlandırmalar nedeni ile Osmanlı fethinde önceki durumun belirlenmesinin zorluğuna değinir ve Bizans kroniklerine dayanarak 13. yüzyılda bölgenin savunma örgütlenmesi ile köy ve kentlerin oluşturduğu ağı inceler.

Anthony Luttrell, Latinlerin Osmanlıları uzunca bir süre diğer Türklerden ayıramadığını, bu durumun 15. yüzyıla kadar devam ettiğini söyler. "İlk Osmanlıların Toplumsal Kökeni" adlı çalışmasında Irène Mélikoff önce Anadolu Selçukluları döneminde kentlerin ve kırsal bölgenin özelliklerini belirtir. Daha sonra ise 14., 15. ve 16. yüzyıllarda Bektaşilerin Türkmen çevrelerden gelen heterodoks unsurları asimile etmeleri ve zaman içinde geçirdikleri değişim üzerinde durur.

Ahmet Yaşar Ocak'ın bildirisi Mélikoff'un ile aynı dönem ve konu üzerinedir. Yazar kaynakları tanıttıktan sonra Osmanlı topraklarındaki Sufiler hakkında bilgi verir ve Abdalan-ı Rum sorununu irdeler. Ocak'ın ulaştığı sonuç 14. yüzyılda Osmanlı Beyliğinin sahip olduğu dini ideolojinin 16. yüzyılda ortaya çıkan doğmatik yaklaşımdan farklı olduğu yönündedir. Diğer Türkmen beyliklerinde de aynı tutumun görüldüğünü söyleyen yazar, Beyliğin kurulduğu zaman dilimini dinsel ortamını anlayabilmek için araştırmaların devam etmesi gerektiğinin altını çizer.

Oikonomides'in çalışmasında günümüzün tarihçilerinin, 14. yüzyıl Balkan Hristiyanlarının Türklere karşı bir birlik oluşturmaktan uzak olduklarını göremedikleri belirtilir.

Reinert'in çalışmasında ise 1389 Kosova savaşına giden yolda olayların sıralaması ve niteliği hakkında hâlâ tartışmaların olduğu belirtilir. Bu çerçevede, yazarın Neşri'yi kaynak alıp O'nu Osmanlı dışı kaynaklarla karşılaştırarak hazırladığı kronolojiyi görüyoruz.

Speros Vryonis Jr. çalışmasında, erken dönen Osmanlı hayatına Mevlevi dervishi Eflâki'nin yazdıklarından yola çıkarak ulaşmayı denemiş.

Elizabeth Zachariadou'ya ise iki rakip güç olarak Osmanlıların ve Karasi Beyliğinin erken dönemdeki konumlarını üzerinde durur.

Osmanlı tarihinin daha genç dönemleri ile karşılaştırıldığında erken dönem üzerine yayın sayısının oldukça az olduğu biliniyor. Bu çerçevede bildirilerin basılmasının taşıdığı önem açıktır. Ancak, Zachariadou'nun önsözde bahsettiği çalışmalar da basılmış olsaydı, kanımca sağlanan yarar daha da artacaktı.

Nurcan ABACI

Jan Paul NIEDERKORN, *Die europäische Mächte und der "Lange Türkenkrieg" Kaiser Rudolfs II.* (Avrupa Devletleri ve İmparator II.Rudolf'un 'Uzun Türk Harbi', 1593-1606, Wien, 1993, VIII-559 sahife, Avusturya İlimler Akademisi yayınlarından *Archiv für österreichische Geschichte* dizisinin 135. cildi.

"Uzun Türk Harbi" deyimini çoğunlukla Batı dillerinde Osmanlı ve Avusturya Devletleri arasında 1593-1606 tarihlerinde vuku bulan harplere verilen isimdir. Senelerce süren mücadeleler sonucunda önemli bir toprak kaybı olmaksızın, fakat Osmanlı ve Habsburg (Avusturya) Devletleri arasındaki rekabetin bir dönüm noktası addolunan bir sulhle (Zsitvatorok) nihayet bulmuştur.

NIEDERKORN çalışmalarının sebebini kısaca şöyle özetlemektedir: 1603'te ilk baskısı yapılan, sonra da tekrar tekrar yeni baskıları yapılan Richard